

מראה מקומות, שיעור מאת הג"ר מאיר קפלן שליט"א

נזיר סג. - בענין טומאת התהום

נקודות שנידונו בשיעור זה:

- היכי הוה ס"ד שטומאת התהום נוהג בשרץ? הא השרץ אינו מטמא אלא במגע, וכל דבר שאפשר לנגוע בו מגולה הוא ואין דין טומאת התהום נוהג בו (שהרי טומאת התהום אינו נוהג אלא בדבר המכוסה וטמון)!
- מהו סברת הרמב"ם שחילק בטומאת התהום בין נטמא הבעלים - שאין פוטרים אותו מפסח שני. אא"כ נודע לו אחר ההקרבה, לבין נטמא הכהן המקריב - שהציץ מרצה, ויכול להקריבו לכתחילה בטומאה אפילו אם נודע לו קודם שזרק הדם, ולבין ספק טומאת התהום - שאפי" נטמא הבעלים זורקים עליו לכתחילה?
- בירושלמי בעי אם הציץ מרצה ב"ספק טומאת התהום בקרבן ציבור". וצ"ע מאי קמבעיא להו - הא בקרבן ציבור אם נודע טומאתו לפני שהקריב הקרבן (ורוב הציבור טמאים) אפילו טומאה ודאית הותרה! ואם לא נודע לו טומאתו עד אחרי הקרבנות, קרבנו כשר אפילו בקרבן יחיד ומאי מספקא להו בקרבן ציבור?

1. משנה וגמרא נזיר סג., וז"ל "משנה נזיר שגילח ונודע לו שהוא טמא, אם טומאה ידועה סותר ואם טומאת תהום אינו סותר, אם עד שלא גילח בין כך ובין כך סותר. כיצד ירד לטבול במערה ונמצא מת צף על פי המערה טמא, נמצא משוקע בקרקע המערה ירד להקר טהור ליטהר מטומאת מת טמא שחזקת טמא וחזקת טהור טהור שרגלים לדבר. **גמרא** מנא הני מילי, אמר ר"א דאמר קרא וכי ימות מת עליו בפתע פתאום עליו במחוורת לו, ריש לקיש אמר אמר קרא כי יהיה טמא לנפש או בדרך רחוקה כי דרך מה דרך בגלוי אף כל בגלוי, ואלא הדתנן איזוהי טומאת התהום כל שאינו מכירה אחד בסוף העולם אבל מכירה אחד בסוף העולם אין זו טומאת התהום בשלמא למ"ד כי דרך שפיר אלא למאן דאמר במחוורת לו כי מכירה אחד בסוף העולם מאי הוי, ותו הא דתניא המוצא מת מושכב לרחבה של דרך בתרומה טמא בנזיר ובעשיית פסח טהור מאי שנא, אלא טומאת התהום גמרא גמירי לה.

אם עד שלא גילח וכו'. מאן תנא אמר רבי יוחנן ר"א היא דאמר תגלחת מעכבת."

ותוספות שם, וז"ל, "נזיר שגילח. תגלחת טהרה ונודע שהוא טמא, אם טומאה ידועה היא סותר ואם טומאת התהום היא, כלומר שנודע לו שבמקום שעבר היתה טומאת התהום, ובגמרא מפרש איזו היא טומאת התהום שאין אחד בעולם מכירה והכי הילכתא גמירי לה.

אם עד שלא גילח. נודע לו בין כך ובין כך סותר, בין בטומאה ידועה בין בטומאת התהום, דכי גמירי טומאת התהום דלא סתרה דוקא כשנודע לו אחר שגילח אבל נודע לו קודם שגילח [לא].

כיצד דין טומאת התהום ירד לטבול במערה. בשביל טומאת שרץ, ונמצא כזית מן המת צף על פני המערה, ספק אם היה כזית מן המת בתוך המערה בשעה שטבל והאהיל או שמא לא היה שם בשעה שטבל.

טמא. דספק טומאה ברשות [היחיד] ספקו טמא, ואם נודע לו אפילו אחר שגילח טמא, ולא אמרינן אף כי היה כזית מן המת תוך המערה בשעה שטבל יהא טהור משום טומאת התהום דכיון שאין שום דבר מכסה עליה הוה ליה כטומאה ידועה.

משוקע בקרקע המערה. אז ודאי מיקרי שפיר טומאת התהום ולכך ירד להקר וליום אחרון שגילח נודע לו אותה טומאה טהור, משום דטומאת התהום הוא.

ליטהר מטומאת מת. אם ירד ליטהר מטומאת המת ואחר שחזר ומנה ימי נזירותו וגילח נודע לו כשירד למערה היה כזית מהמת משוקע במערה, טמא. שחזקת טמא טמא. דכי גמירי דטומאת התהום דמת הותר דוקא לאדם שלא היה בחזקת טומאת מת."

2. משנה וגמרא פסחים פ: - פא., וז"ל, "משנה הפסח שנזרק דמו ואחר כך נודע שהוא טמא הציץ מרצה נטמא הגוף אין הציץ מרצה מפני שאמרו הנזיר ועושה פסח הציץ מרצה על טומאת הדם ואין הציץ מרצה על טומאת הגוף, נטמא טומאת התהום הציץ מרצה... **גמרא** נטמא טומאת התהום וכו': בעי רמי בר חמא כהן המרצה בקרבנותיהן הותרה לו טומאת התהום או לא, מי אמרינן כי גמירי טומאת התהום' בבעלים בכהן לא גמירי או דילמא בזבחה גמירי לא שנא בכהן ולא שנא בבעלים..."

בעי רב יוסף כהן המרצה בתמיד הותרה לו טומאת התהום או לא, אם תמצא לומר כהן המרצה בקרבנותיהן (של נזיר ועושה פסח) הותרה לו טומאת התהום כהן המרצה בתמיד מאי מי אמרינן כי גמירי טומאת התהום בפסח בתמיד לא גמירי או דילמא יליף תמיד מפסח, אמר רבה קל וחומר ומה במקום שלא הותרה לו טומאה ידועה הותרה לו טומאת התהום מקום שהותרה לו טומאה ידועה אינו דין שהותרה לו טומאת התהום, אמרי ומי דיינינן קל וחומר מהלכה והתניא אמר לו רבי אליעזר עקיבא עצם כשעורה הלכה רביעית דם קל וחומר ואין דנין קל וחומר מהלכה, אלא אמר רבא יליף מועדו מועדו מפסח.

וטומאת התהום גופא היכא כתיבא, אמר רבי אלעזר אמר קרא וכי ימות מת עליו במחזורת עליו, אשכחן נזיר עושה פסח מנלן אמר רבי יוחנן אמר קרא בדרך רחוקה לכם במחזורת לכם, רבי שמעון בן לקיש אמר כדרך מה דרך בגלוי אף טומאה נמי בגלוי. מיתבי אי זהו טומאת התהום כל שלא הכיר בה אחד בסוף העולם הכיר בה אחד בסוף העולם אין זה טומאת התהום, לרבי אלעזר דאמר במחזורת עליו עד דידע הוא לרבי יוחנן דאמר לכם במחזורת לכם עד דידעי בה תרין לרבי שמעון בן לקיש דאמר כדרך עד דידעי כולי עלמא, אלא טומאת התהום הלכתא גמירי לה וקרא אסמכתא בעלמא. אמר מר בר רב אשי לא שנו אלא שנודע לו לאחר זריקה דכי אזדריק דם שפיר איזדריק אבל נודע לו לפני זריקה לא מרצה, מיתבי המוצא מת מושכב לרחבו של דרך לתרומה טמא לנזיר ועושה פסח טהור וכל טמא וטהור להבא הוא, אלא אי איתמר הכי איתמר אמר מר בר רב אשי לא תימא נודע לו לאחר זריקה הוא דמרצה אבל נודע לו לפני זריקה לא מרצה אלא אפילו נודע לו לפני זריקה מרצה.

גופא המוצא מת מושכב לרחבו של דרך לתרומה טמא לנזיר ועושה פסח טהור, במה דברים אמורים שאין לו מקום לעבור אבל יש מקום לעבור אף לתרומה טהור, במה דברים אמורים שמצאו שלם אבל משובר ומפורק טהור שמא בין הפרקים עבר ובקבר אפילו משובר ומפורק טמא מפני שהקבר מצרפו, במה דברים אמורים במהלך ברגליו אבל טעון או רכוב טמא לפי שמהלך ברגליו אפשר שלא יגע ולא יאהל אבל טעון או רכוב אי אפשר שלא יגע ולא יאהל, במה דברים אמורים בטומאת התהום אבל בטומאה ידועה טמא, ואי זה היא טומאת התהום כל שלא הכיר בה אחד בסוף העולם אבל הכיר בה אחד בסוף העולם אין זה טומאת התהום, מצאו טמון בתבן בעפר ובצורות הרי זה טומאת התהום במים באפילה בנסיקיה הסלעים אין זה טומאת התהום, ולא אמרו טומאת התהום אלא למת בלבד."

ורש"י שם ד"ה בתמיד, וז"ל, "כל השנה, ואליבא דמאן דאמר טומאה דחוויה היא בציבור קבעי רב יוסף הכי אי איצטריך להדר אכהן טהור משום טומאת התהום אי לא, ואליבא דמאן דאמר לקמן דטומאת התהום מרצי ציץ גבי נזיר ועושה פסח אפילו לכתחלה כגון שנודע לו לפני זריקה."

3. תוספות שם פ: ד"ה לאו למיעוטי, וז"ל, "וא"ת היכי שייך טומאת התהום בשרץ והא לא מטמא אלא במגע וטומאת התהום אינה בגלוי אלא מכוסה וטמון בעפר בתבן או בצרור כדתניא לקמן (דף פא:), ויש לומר כגון שהכניס ידו בעפר ונגע."

ותוספות שם פא: ד"ה ובקבר, וז"ל, "וא"ת היכי שייכא טומאת התהום בקבר והלא נודע כשקברוהו שם, ואיכא למימר כגון שנפל בקבר ומת והא דפ"י בקונטרס שהקבר מצרפו משום דכתיב או בקבר אין נראה לר"י דשמא קרא מיירי בקבר מכוסה ומשום הכי נמי הקבר מצרפו משום אהל שהכיסוי מביא את הטומאה עליו."

4. רמב"ם הלכות נזירות פרק ו' הלכה י"ח, וז"ל, "אי זו היא טומאת התהום כל שאין אדם מכירה אפילו בסוף העולם, ולא אמרו טומאת התהום אלא למת בלבד אבל הרוג לא שהרי יודע בו זה שהרגו."

ובראב"ד שם, וז"ל, "אבל הרוג לא. אמר אברהם בחיי ראשי אומר אני שלא עלה על דעת למעוטי הרוג שכבר אמרו אי זו היא טומאת התהום כל שאין מכירה אחד בסוף העולם, אלא אעושה פסח קאי למעוטי טומאת התהום דזיבה."

5. תוספות נזיר סג. ד"ה מאן תנא, וז"ל, "תימה דבפי כיצד צולין (גם זה שם) אמר מר בר רב אשי טומאת התהום מרצה אפילו נודע לו קודם זריקה, והשתא [אי] אליבא דר"א אפילו לאחר זריקה סותר קודם גילוח ואי אליבא דרבנן הא קודם זריקה לרבנן מעכבת כקודם גילוח לר"א דהכא משמע דדבר המעכב סותר לכ"ע, י"ל דלגבי עושה פסח מיירי שאין טעון גילוח ואתיא בין לרבנן בין לר"א, דכיון שנשחט הפסח א"כ הוי הדם עומד ליזרק וכל העומד ליזרק כזרוק דמי ולכך אין סותר כיון שנשחט אבל תגלחת מצוה באפי נפשה היא, ועוד י"ל דהא דאמרינן התם טומאת התהום מרצה היינו ע"י ריצוי הציץ ולכך מרצה אף קודם זריקה אבל על התגלחת לא שייך רצוי ציץ."

6. רמב"ם הלכות קרבן פסח פרק ו', וז"ל, "יא מי שעבר בדרך ומצאו מת מושכב לרוחבה של דרך, אם היה המת טומאת התהום אע"פ שהוא טמא לתרומה הרי זה טהור לפסח ושוחט ואוכל פסחו, ואע"פ שאפשר שנגע הואיל והיא טומאת התהום טהור לפסח, ואע"פ שהמת שלם והוא מן הקצה אל הקצה הרי זה עושה פסחו עד שידע בודאי שנטמא בו. במה דברים אמורים כשהיה מהלך ברגליו שהרי אפשר שלא יגע, אבל אם היה רוכב או טעון משא הרי זה טמא אע"פ שהיא טומאת התהום לפי שאי אפשר שלא יגע ושלא יסיט ושלא יאהיל, וכבר ביארנו טומאת התהום בהלכות נזירות. **יב** מי שעשה פסח בחזקת שהוא טהור ואחר כך נודע לו שהיה טמא בטומאת התהום אינו חייב בפסח שני, ודבר זה הלכה מפי הקבלה, אבל אם נודע לו שהיה טמא בטומאה ידועה חייב בפסח שני."

7. רמב"ם הלכות ביאת מקדש פרק ד' הלכה ו', וז"ל, "כהן שעבד ואחר כך נודע שהיה טמא, אם היא טומאה ידועה כל הקרבנות שהקריב פסולין שהרי עבודתו חולין ואם היא טומאת התהום הציץ מרצה וכל הקרבנות שהקריב נרצו, ואפילו נודע לו שהוא טמא קודם שיזרוק הדם וזרק הורצה שהציץ מרצה על טומאת התהום אע"פ שהוא מזיד, וכבר ביארנו טומאת התהום בנזירות."

וחי' רבינו חיים הלוי שם - מופיע להלן בסוף הרשימה.

8. רמב"ם הלכות נזירות פרק ו', וז"ל, "ייט נמצא המת גלוי אין זה טומאת התהום נמצא מושקע בקרקעות מערה והמים על גביו הרי זה טומאת התהום שאינה ידועה, היה טמון בתבן או בצרורות הרי זו טומאת התהום במים באפלה ובנקיקי הסלעים אינה טומאת התהום."

כ נזיר שנטמא במת וירד וטבל במערה והביא קרבנות טומאה ומנה נזירות וגלח תגלחת טהרה ואחר כך נודע שמת היה מושקע בקרקעות [בקרקעית] המערה כשירד לטבול, אע"פ שהיא טומאה שאינה ידועה סתר הכל מפני שהחזק לטומאה וחזקת הטמא טמא עד שיטהר ודאי. ירד להקר הרי זה טהור עד שידע שנגע, נמצא המת צף על פני המים הרי זה בחזקת טמא שחזקתו שנגע בזה שהוא צף."

9. קהילות יעקב נזיר סי' י"ח, וז"ל,

פ"ח ה"ב צבור שנטמא בספק קבר התהום מהו שירצה עליו הציץ וכו'. והנה לצור שנטמא קודם זריקה הפסח בלא אפילו בטומאה ידועה מקריבין בטומאה וא"ל להיתרא מחמת דין קב"ת, ואי שנטמאו אחר זריקה הפסח התם לא מהני גם דין קב"ת להחירן באכילת הבשר כמבואר להדיא להלן בסוגיא ואם כן ל"צ לענין מאי נפק"מ בצע"א זו אי לצור בקב"ת מרנ"א ל"ן, ונראה דהג"מ הוא לענין להחמיר כדלקמן שאם יש בהם דין היתר מל"ד קב"ת יול"א חומרא לענין אכילת הפסח היכא שהצבור נטמאו קודם זריקה ונודע להם לאחר זריקה, וכדמפרש לקמן והוא דהירושלמי סובר דהלכה דקב"ת הוא שהאדם נחשב טהור עד שיתוודע לו וכו"ל כאילו נטמא רק עכשיו בשעה שנתוודע לו, וא"כ לצור שנטמאו בקב"ת קודם זריקה אי לית זכו הלכה דקב"ת וכו"ל פסח ה"בא בטומאה שהוא נאכל בטומאה אצל אי אית זכו היתירא דקב"ת א"כ נדונים כטהורים בשעת הקרבה ורק משעה שנתוודע חל עליהם שם טומאה וכו"ל כשנטמאו אחר הקרבה שאין הפסח נאכל בטומאה מאחר שקרב בטרה. והגירפא נ"פ שז"ל כהגהת הק"ע ע"ש והא דאמרינן שאם נתוודע לו לפני זריקה פירושו שאם נתוודע לו [לאחר זריקה] על טומאה שאירעה לפני זריקה.

7. חידושי רבינו חיים הלוי הלכות ביאת מקדש פרק ד' הלכה ו'

פ"ד ה"ו כהן שעבד ואח"כ נודע שהי' טמא וכו' ואם היא טומאת התהום הליך מרלה וכל הקרבנות שהקריב נרלו ואפילו נודע לו שהוא טמא קודם שיזרוק הדם וזרק הורלה שהליך מרלה על טומאת התהום אע"פ שהוא מויד עכ"ל, והוא בפסחים דף פ"א ע"ב אחר מר בר רב אשי ל"ש אלא שנודע לו לאחר זריקה דכי איזדריק דם שפיר איזדריק אבל נודע לו לפני זריקה לא מרלה מיתבי המולא מת מושכב לרוחבו של דרך לתרומה טמא לגזיר ועושה פסח טהור וכל טמא וטהור להבא הוא אלא אי איתמר הכי איתמר אחר מר בר"א לא תימא נודע לו לאחר זריקה הוא דמרלה אבל נודע לו לפני זריקה לא מרלה אלא אפילו נודע לו לפני זריקה מרלה, ופירש"י שם דקאי על טומאת בעלים שנטמאו בטומאת התהום, והרמב"ם מפרש דקאי על טומאת כהן המקריב. אכן קשה ע"ז מהא דפסק הרמב"ם בפ"ו מקרבן פסח ה"ב ז"ל מי שעשה פסח בחוקת שהוא טהור ואח"כ נודע לו שהי' טמא בטומאת התהום אינו חייב בפסח שני ודבר זה הלכה מפי הקבלה עכ"ל, ולעיל בה"א שם ז"ל מי שעבד בדרך ומלא מת מושכב לרוחבו של דרך אם הי' המת טומאת התהום אע"פ שהוא טמא לתרומה ה"ז טהור לפסח ושוחט ואוכל פסחו ואע"פ שאפשר שנגע הואיל והי' טומאת התהום טהור לפסח וכו' עד שידע בודאי שנטמא. בו עכ"ל, הרי דפסק לענין טומאת בעלים, דרק בטומאת הפק הוא דעושה פסחו, אבל בטומאת ודאי לא מתכשר הפסח אלא בנודע לו לאחר עשייתו, דהוא לאחר זריקה, אבל בנודע לו קודם זריקה נדחה לפסח שני, וקשה מ"ש בעלים מכהן, דנכהן אם זרק הורלה אף בנודע לו קודם זריקה, ובבעלים לא מתכשר אלא בנודע לו לאחר זריקה, והא תרווייהו חד הילכתא נינהו דטומאת התהום טהור לגזיר ועושה פסח, וכמצואר בסוגיא דפסחים דף פ' ע"ב שם דטהרת טומאת התהום בזבחה גמירי ל"ש בכהן ול"ש בבעלים, וא"כ מ"ש כהן מבעלים, ולא עוד אלא דהיתרא דכהן בנודע לו לפני זריקה הא מיתבי לה הגמ' מהמולא מת מושכב לרוחבו של דרך וטהור לעושה פסח, ושם הא מיירי

השלמת נזירותו. ועיין ברמב"ם בפ"ו מטירות שפסק כהירושלמי דבעינן לא נודע עד לאחר זריקה, והיינו כש"ג דבגור ודאי דהכל תלוי בזריקה. אשר לפי יתבאר היטב טעמו של הרמב"ם שחלק בדין טומאת התהום דפסח בין טומאת בעלים לטומאת כהן, וכבר הקשינו ע"ז דמ"ש כהן מעבלי, והא חרווייהו בחדא הילכתא נאמרו, ומעתה מתבאר טעמו היטב, דהנה בפסח הבא בטומאת בעלים הלא לריבין ב"י להיתרא דטומאת התהום לענין תרי דיני, חדא על עגס הדין עשיית פסח דאינו קרב בטומאה ולריבין בזה להיתרא דטומאת התהום, ושנית על דין אכילתו, דהרי אגן ק"ל דאכילת פסחים מעבבא, וכיון דהבעלים טמאים א"כ הא מיחסרתי אכילה, וגם ע"ז מהניא ההילכתא דטומאת התהום, או שחומר אכילתו גם בטומאה, או דהקרבן יוכשר עם חסרון אכילתו, אשר לפי כל קרבן פסח הבא בטומאת התהום, נהי דלענין הכשר עשייתו והקרבנו מהני ע"ז ריזוי ל"ק, שיחול ב"י היתרא דטומאת התהום אף בנדעה טומאהו, אבל אכתי אית ב"י פסולא דחסרון הכשר אכילתו, דבזה לא שייך כלל דין ריזוי ל"ק, וכל הכשרו הוא רק מההילכתא דטומאת התהום שבלא ריזוי ל"ק, דבזה בעינן דוקא לא נודעה טומאהו עד לאחר גמר עשייתו, משא"כ בטומאת כהן, דכל פסולו הוא רק משום עבודה בטומאה, דמהני בזה ריזוי ל"ק, ע"כ שפיר מיל ב"י היתרא דטומאת התהום אף בנדעה טומאהו לפני זריקה. וזהו שמחלק הרמב"ם, והסוגיא דפסחים דמכשרת גם בנדעה טומאהו לפני זריקה הוא רק בטומאת כהן דהיא בזה ריזוי ל"ק, משא"כ בטומאת בעלים, כיון דק"ל אכילת פסחים מעבבא, והיתרה הוא משום טומאת התהום שבלא ריזוי ל"ק, ע"כ ממילא דלא מהכשר כי אם בלא נודע טומאהו עד לאחר גמר עשייתו.

ובעיקר טעמו של הרמב"ם שמחלק בין כהן לבעלים, נראה לומר, דהנה קשה על הא דאמר מר בר רב אשי דאפילו נודע לו קודם זריקה מרלה, דמבואר מזה דטומאת התהום טהור בפסח אף לעשות פסחו לאחר שנודע טומאהו, וקשה מהא דתנן בגור דף ס"ג גזיר שגלה ונדע לו שהוא טמא אם טומאה ידועה סותר ואם טומאת תהום אינו סותר אם עד שלא גלה בין כך ובין כך סותר, הרי להדיא דלא הותרה טומאת התהום בגזיר רק בלא נודעה טומאהו עד לאחר השלמת נזירותו, אבל בנדעה לו קודם השלמת נזירותו סותר, ומשום דכל היתרא דטומאת התהום הוא רק בלא נודעה הטומאה, ומ"ש גבי פסח דהותרה טומאת התהום גם בנדעה טומאהו. ועיין בתוס' שם שהקשו מהך מתני' על הא דמר בר רב אשי, וחירונו דמתני' דגזיר קיימא אליבא דר"א דאמר תגלת מעבבא, וכדמחלק שם בין נודע לו עד שלא גלה או משגלה, אבל לרבנן דס"ל דהכל הולך אחר הבאת קרבנותיו, אה"כ דהכל אזיל בתר שחיטה, וכל לאחר שחיטה זורק את הדם בגזיר ועושה פסח אף בנדעה לו קודם זריקה, וכמסקנת הסוגיא דמר בר"א בפסחים שם, אכן קשה פ"ז מהא דהיתא בירושלמי דגזיר שם א"ר יוחנן מאן תנא אס גלה ואם לא גלה ר"א ברם כרבנן עד שלא נורק הדם עליו, הרי להדיא דבגזיר בעינן דוקא לא נודע עד לאחר זריקה, והנראה מוכרח מזה, דתרי דיני איכלו בהלכה דטומאת התהום, חלות שם טומאת התהום דחלה על הטומאה, שיוצאת מחלל שאר טומאות מת ודין טומאת התהום עלה, ושנית היתרה של טומאת התהום, שהותרה בגזיר ועושה פסח, והא ודאי דגם בנדעה לו שנטמא, מ"מ כל שלא נודע לו בשעת נגיעתו וטומאתו בהטומאה דין טומאת התהום עלה, ואין הידיעה מועלת למפרע להפקיע שם טומאת התהום שבה, ורק דהיתר של טומאת התהום שטהור לגזיר ועושה פסח זהו רק בלא נודע, ומשום דכך היא עיקר ההלכה, דהיתר טומאת התהום וטהרתה תלוי רק בלא נודע. אשר לפי שפיר חלוק גזיר מעושה פסח, דאע"ג דעיקר היתרא דטומאת התהום הוא בלא נודע, אבל מ"מ מהני ע"ז ריזוי ל"ק, וע"כ בפסח דהיתרו הוא ע"י ריזוי ל"ק, וכדתנן בפסחים דף פ' שם גטמא טומאת התהום הניך מרלה, ע"כ שפיר הותרה טומאת התהום שבו גם בנדעה, משא"כ בגזיר דלא שייך ב"י כלל דין ריזוי ל"ק, דהרי סתירת הטומאה אינה על קרבנותיו רק על עגס נזירות טהרה שלו, דלא שייך ע"ז כלל ריזוי ל"ק, ע"כ אינה ניתרת רק בלא נודע, ומשום דהיתרא דטומאת התהום שלא ע"י ריזוי ל"ק הוא רק בלא נודע, וזהו דקאמר בירושלמי דלרבנן תליא בזריקת הדם, כיון דבעינן שיהא לא נודע עד לאחר השלמת נזירותו, א"כ הלא הוא תלוי בזריקה דהיא גמר

ונראה דגם בעגס דין הבאת הפסח ג"כ חלוק דין טומאת התהום דכהן מדין טומאת התהום דבעלים. דבאמת תרי דיני איכלו בפסח הבא בטומאת בעלים, חדא בעיקר הכשר הקרבנו דאין פסח קרב בטומאה, ושנית חלות דין על הבעלים שטומאתן דוחה אותן לפסח שני. ויסוד לזה מהא דפסק הרמב"ם בפ"ה מקרבן פסח ה"ב ז"ל מי שבגג או נאנס ולא הקריב בראשון אס הזיד ולא הקריב בשני חייב כרת וכו' אבל מי שהי' טמא או בדרך רחוקה ולא עשה את הראשון אע"פ שהזיד בשני אינו חייב כרת שכבר נפטרה בפסח ראשון מן הכרת עכ"ל, ואי משום דינא דפסח אינו בא בטומאה, הרי זה אינו לבני בעלים רק כשאר אונסין דעלמא שאינו יכול לעשות את פסחו, שאם הזיד ולא הקריב בשני חייב כרת, ומדפטר הרמב"ם בטמא בפסח ראשון אף בזהו בשני, ש"מ דהוי דין מסויים בפסח שטומאתן דוחאתן לפסח שני ופטרותן מפסח ראשון. ואפילו לדעה הראב"ד שם דפוסק דטמא ואונס שוין, נראה דכ"ז לענין חיובא דכרת, ומשום דס"ל דדין דחיית בעלים ודין אונס שוין לענין דין פטורא דכרת של פסח, אבל מ"מ הא לנודע דבטומאת בעלים בפסח חלה דין דמ"י על הבעלים לפסח שני, מלבד דין הכשר הקרבנו שאינו בא בטומאה, ודרך רחוקה יוכיח, שאין בו שום לד פסלות בהכשר הקרבנו, וכל יסוד דינו הוא רק דין דחיית בעלים למיחשבניהו לאיני ראויין לפסח, וה"ג טמא דכותי, דתרווייהו מד דינא להו. אשר לפי נראה, דאע"ג דפסח הרי הוא בכלל כל הקרבנות שהניך מרלה על דיני טומאה שבו, אבל כ"ז הוא לענין דין הקרבן והכשר הקרבנו בטומאה, משא"כ לענין דין דחיית בעלים, שבטומאתן הן נדחין ונפטריין מפסח, בזה לא שייך כלל דין ריזוי ל"ק, דאין זה מדיני הקדשים, ואין זה נכלל בטון הקדשים האמור בריזוי ל"ק. וע"כ בטומאת התהום שבפסח בנדע לפני זריקה, נהי דמשום טעמא דאין פסח בא בטומאה ה"י מועיל ריזוי ל"ק להתייר טומאת התהום

השלמת נזירותו. ועיין ברמב"ם בפ"ו מטירות שפסק כהירושלמי דבעינן לא נודע עד לאחר זריקה, והיינו כש"ג דבגור ודאי דהכל תלוי בזריקה. אשר לפי יתבאר היטב טעמו של הרמב"ם שחלק בדין טומאת התהום דפסח בין טומאת בעלים לטומאת כהן, וכבר הקשינו ע"ז דמ"ש כהן מעבלי, והא חרווייהו בחדא הילכתא נאמרו, ומעתה מתבאר טעמו היטב, דהנה בפסח הבא בטומאת בעלים הלא לריבין ב"י להיתרא דטומאת התהום לענין תרי דיני, חדא על עגס הדין עשיית פסח דאינו קרב בטומאה ולריבין בזה להיתרא דטומאת התהום, ושנית על דין אכילתו, דהרי אגן ק"ל דאכילת פסחים מעבבא, וכיון דהבעלים טמאים א"כ הא מיחסרתי אכילה, וגם ע"ז מהניא ההילכתא דטומאת התהום, או שחומר אכילתו גם בטומאה, או דהקרבן יוכשר עם חסרון אכילתו, אשר לפי כל קרבן פסח הבא בטומאת התהום, נהי דלענין הכשר עשייתו והקרבנו מהני ע"ז ריזוי ל"ק, שיחול ב"י היתרא דטומאת התהום אף בנדעה טומאהו, אבל אכתי אית ב"י פסולא דחסרון הכשר אכילתו, דבזה לא שייך כלל דין ריזוי ל"ק, וכל הכשרו הוא רק מההילכתא דטומאת התהום שבלא ריזוי ל"ק, דבזה בעינן דוקא לא נודעה טומאהו עד לאחר גמר עשייתו, משא"כ בטומאת כהן, דכל פסולו הוא רק משום עבודה בטומאה, דמהני בזה ריזוי ל"ק, ע"כ שפיר מיל ב"י היתרא דטומאת התהום אף בנדעה טומאהו לפני זריקה. וזהו שמחלק הרמב"ם, והסוגיא דפסחים דמכשרת גם בנדעה טומאהו לפני זריקה הוא רק בטומאת כהן דהיא בזה ריזוי ל"ק, משא"כ בטומאת בעלים, כיון דק"ל אכילת פסחים מעבבא, והיתרה הוא משום טומאת התהום שבלא ריזוי ל"ק, ע"כ ממילא דלא מהכשר כי אם בלא נודע טומאהו עד לאחר גמר עשייתו.

ובעיקר טעמו של הרמב"ם שמחלק בין כהן לבעלים, נראה לומר, דהנה קשה על הא דאמר מר בר רב אשי דאפילו נודע לו קודם זריקה מרלה, דמבואר מזה דטומאת התהום טהור בפסח אף לעשות פסחו לאחר שנודע טומאהו, וקשה מהא דתנן בגזיר דף ס"ג גזיר שגלה ונדע לו שהוא טמא אם טומאה ידועה סותר ואם טומאת תהום אינו סותר אם עד שלא גלה בין כך ובין כך סותר, הרי להדיא דלא הותרה טומאת התהום בגזיר רק בלא נודעה טומאהו עד לאחר השלמת נזירותו, אבל בנדעה לו קודם השלמת נזירותו סותר, ומשום דכל היתרא דטומאת התהום הוא רק בלא נודעה הטומאה, ומ"ש גבי פסח דהותרה טומאת התהום גם בנדעה טומאהו. ועיין בתוס' שם שהקשו מהך מתני' על הא דמר בר רב אשי, וחירונו דמתני' דגזיר קיימא אליבא דר"א דאמר תגלת מעבבא, וכדמחלק שם בין נודע לו עד שלא גלה או משגלה, אבל לרבנן דס"ל דהכל הולך אחר הבאת קרבנותיו, אה"כ דהכל אזיל בתר שחיטה, וכל לאחר שחיטה זורק את הדם בגזיר ועושה פסח אף בנדעה לו קודם זריקה, וכמסקנת הסוגיא דמר בר"א בפסחים שם, אכן קשה פ"ז מהא דהיתא בירושלמי דגזיר שם א"ר יוחנן מאן תנא אס גלה ואם לא גלה ר"א ברם כרבנן עד שלא נורק הדם עליו, הרי להדיא דבגזיר בעינן דוקא לא נודע עד לאחר זריקה, והנראה מוכרח מזה, דתרי דיני איכלו בהלכה דטומאת התהום, חלות שם טומאת התהום דחלה על הטומאה, שיוצאת מחלל שאר טומאות מת ודין טומאת התהום עלה, ושנית היתרה של טומאת התהום, שהותרה בגזיר ועושה פסח, והא ודאי דגם בנדעה לו שנטמא, מ"מ כל שלא נודע לו בשעת נגיעתו וטומאתו בהטומאה דין טומאת התהום עלה, ואין הידיעה מועלת למפרע להפקיע שם טומאת התהום שבה, ורק דהיתר של טומאת התהום שטהור לגזיר ועושה פסח זהו רק בלא נודע, ומשום דכך היא עיקר ההלכה, דהיתר טומאת התהום וטהרתה תלוי רק בלא נודע. אשר לפי שפיר חלוק גזיר מעושה פסח, דאע"ג דעיקר היתרא דטומאת התהום הוא בלא נודע, אבל מ"מ מהני ע"ז ריזוי ל"ק, וע"כ בפסח דהיתרו הוא ע"י ריזוי ל"ק, וכדתנן בפסחים דף פ' שם גטמא טומאת התהום הניך מרלה, ע"כ שפיר הותרה טומאת התהום שבו גם בנדעה, משא"כ בגזיר דלא שייך ב"י כלל דין ריזוי ל"ק, דהרי סתירת הטומאה אינה על קרבנותיו רק על עגס נזירות טהרה שלו, דלא שייך ע"ז כלל ריזוי ל"ק, ע"כ אינה ניתרת רק בלא נודע, ומשום דהיתרא דטומאת התהום שלא ע"י ריזוי ל"ק הוא רק בלא נודע, וזהו דקאמר בירושלמי דלרבנן תליא בזריקת הדם, כיון דבעינן שיהא לא נודע עד לאחר השלמת נזירותו, א"כ הלא הוא תלוי בזריקה דהיא גמר

התהום אף בנודעה טומאתו, אבל מימי אינו בעשיית פסח
משום דינא דחייית בעלים דלית בזה דינא דריזוי לין,
וכל היתרו הוא רק משום היתרא דטומאת התהום בלבד,
וממילא דההיתר הוא רק בלא נודע ולא בנודע, ושיה בזה
פסח לנזיר, כיון דאין כאן ריזוי לין. האומנם נראה דגם
דין דחי' האמור בפסח בטומאת בעלים יסוד דינו הוא דין
חסרון הכשר הקרבתו בטומאה, וא"כ ממילא דכשיש ריזוי
לין ולית בי' חסרון הכשר הקרבתו שקע מיני' גם דין
דחייית בעלים, וממילא דגם בנודעה טומאתו לפני זריקה תהני
בי' היתרא דטומאת התהום, כיון דיש כאן ריזוי לין המועיל
להכשר הקרבתו. אכן נראה, דכיון דהא ודאי דגם בריזוי
לין הרי לא שקע מיני' חלות דין טומאה שיש בעשייתו,
והקרבתו היא בטומאה, ורק מדין היתר וריזוי הוא דמתכשר,
ע"כ ממילא דלענין דין דחייית בעלים חוזר בי' דין פסול
טומאה מחמת חלות שם טומאה שיש בהקרבתו, ונדחה
מעשיית הפסח, אם לא משום היתרא דטומאת התהום
האמור בפסח גם בלא ריזוי לין, דבעינן בזה דוקא לא
נודע עד לאחר גמר עשייתו. אשר ע"כ זהו דמחלק הרמב"ם
בין כהן לבעלים, דבכהן הרי כל עיקר דינו הוא משום
פסול טומאה הפוסל בהקרבתו, וע"כ מועיל ריזוי לין
בטומאת התהום להתיר אף בנודע קודם זריקה שאם זרק
הזולה, משא"כ בטומאת בעלים, דחלה דין דחייית בעלים, דלא שייך
בזה ריזוי לין, ע"כ לא הותרה בה טומאת התהום כי אם
בלא נודע עד לאחר זריקה שהוא עיקר וגמר עשיית הפסח,
זכעיקר היתרא דטומאת התהום בלא ריזוי לין דהוא רק
בלא נודע.

עריני רמב"ם דתתתתו דטומאתו לטומאתו